

НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ГАЛУЗІ

НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ ПРОДУКЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЭЛЕКТРОТЕХНИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

DIRECTIONS OF STATE REGULATION OF ELECTRICAL INDUSTRY ENTERPRISES COMPETITIVE INNOVATIVE OUTPUT PRODUCTION

Державна інноваційна політика – це вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих і опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку науки, техніки та інноваційних процесів.

У пропонованій статті досліджено напрямки державного регулювання виробництва конкурентоспроможної інноваційної продукції. Висвітлено необхідність державного втручання в процес впровадження інновацій, що пов'язаний з тривалістю науково-виробничого циклу, значними витратами та невизначеністю кінцевого результату. Запропоновано термін «державне регулювання» щодо інноваційної діяльності визначити як систему заходів цілеспрямованого впливу органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери. Доведено необхідність активізації державної інноваційної політики, реалізації конкретних програм і проектів, замовлень та контрактів інноваційного характеру з метою розробки та впровадження конкурентоспроможних видів продукції та технологій. Розглянуто недоліки законодавчої бази щодо регулювання виробництва конкурентоспроможної продукції. Висвітлено інші проблеми державного регулювання інноваційної діяльності і сформульовані деякі пропозиції щодо їх вирішення.

Ключові слова: державна інноваційна політика, державне регулювання, конкурентоспроможна інноваційна продукція, електротехнічна галузь.

Государственная инновационная политика – это влияние государства на инновационную деятельность посредством прямых и косвенных рычагов правового и экономического регулирования для развития науки, техники и инновационных процессов.

В предлагаемой статье исследованы направления государственного регулирования производства конкурентоспособной инновационной продукции. Освещена необходимость государственного вмешательства в процесс внедрения инноваций, который связан с продолжительностью научно-производственного цикла, значительными затратами и неопределенностью конечного результата. Предложен термин «государственное регулирование» инновационной деятельности определить как систему мер целенаправленного воздействия органов государственного управления на экономические интересы институтов инновационной сферы. Доказана необходимость активизации государственной инновационной политики, реализации конкретных программ и проектов,

заказов и контрактов инновационного характера с целью разработки и внедрения конкурентоспособных видов продукции и технологий. Рассмотрены недостатки законодательной базы по регулированию производства конкурентоспособной продукции. Освещены другие проблемы государственного регулирования инновационной деятельности и сформулированы некоторые предложения по их решению.

Ключевые слова: государственная инновационная политика, государственное регулирование, конкурентоспособная инновационная продукция, электротехническая отрасль.

State Innovation policy is a state influence on innovation activity through direct and indirect leverages of legal and economic regulation for the development of science, technology and innovation processes.

The directions of state regulation of competitive innovative output production are examined in the article. The article deals with the necessity of state intervention in the innovations implementation process, which is related to the duration of research and production cycle, costly expenses and uncertain outcome. The term “government regulation” regarding innovation activity is proposed to be defined as a system of measures of purposeful public administration institutions influence on economic interests of innovation sector institutions. The necessity of intensification of state innovation policy, the implementation of specific programs and projects, orders and contracts of innovative nature for the purpose of development and implementation of competitive types of products and technologies is proved. The shortcomings of the legislative framework for regulation of the competitive output production are considered. The article deals with other issues of government regulation of innovation activity and some proposals for their solution are formulated.

Keywords: state innovation policy, government regulations, competitive innovative products, electrical industry.

Вступ. Порівняльний аналіз зарубіжного та національного законодавства з питань інноваційної діяльності, а також цілої низки літературних джерел, свідчить про те, що в сучасному світі наука перетворилась на один із найважливіших факторів забезпечення ефективного економічного розвитку. Здатність генерувати і впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу – одна з найголовніших умов забезпечення конкурентоспроможності як національної економіки в глобальному конкурентному середовищі, так і окремих товаровиробників на конкретних ринках.

Необхідність державного втручання в процес впровадження інновацій з метою виробництва конкурентоспроможної продукції електротехнічної галузі пов'язана з тривалістю науково-виробничого циклу, значними витратами та невизначеністю кінцевого результату. Ринок не може вирішити проблему довгострокових ризикових інвестицій, тому ці функції має взяти на себе держава.

Учені-економісти трактують по-різному державне регулювання. Одні дотримуються думки, що державне регулювання являє собою форму цілеспрямованого впливу держави на функціонуючу економічну систему з метою забезпечення або підтримки певних процесів, зміни економічних явищ

або їх зв'язків [4,7]. Інші – як вплив за допомогою економічних регуляторів на розвиток народного господарства [3,5]. Треті – як механізм реалізації економічної політики зі своєю теорією, методикою та практикою здійснення [6,10].

Отже, визначення, аналіз та оптимізація напрямків державного регулювання виробництва інноваційної продукції підтверджує актуальність дослідження та обґрунтованість обов'язкового впливу держави на інноваційну діяльність щодо виробництва конкурентоспроможної продукції.

Постановка завдання. Дослідити напрямки державного регулювання виробництва конкурентоспроможної інноваційної продукції підприємств електротехнічної галузі. Виділити недоліки законодавчої бази щодо регулювання виробництва конкурентоспроможної продукції.

Методологія. Дослідження ґрунтується на аналізі матеріалів законодавчого характеру, фактичного матеріалу, наукових працях українських та зарубіжних вчених. Для вирішення завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових методів, а саме: аналіз і синтез, статистичний аналіз, системний підхід, діалектичний метод пізнання, сучасні концепції інноватики, метод порівняльного та ретроспективного аналізу.

Результати дослідження. Під державним регулюванням слід розуміти сукупність використовуваних державою економічних, адміністративних, правових форм і методів впливу на об'єкт регулювання. У рамках цього підходу, визначення терміну «державне регулювання», щодо інноваційної діяльності, доцільно визначити як систему заходів цілеспрямованого впливу органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери.

Особливість об'єкта державного регулювання у сфері інноваційної діяльності в тому, що його необхідно розглядати як організацію виробничого типу. Інноваційна сфера відноситься не тільки до споживачів, але й до виробників суспільних благ.

Державне регулювання базується на виборі пріоритетів, стратегічних напрямків соціально-економічного, науково-технічного та інноваційного розвитку. Одним із завдань державного регулювання інноваційної діяльності є проведення комплексу заходів з організаційно-правової, фінансово-ресурсної підтримки інноваційної активності суб'єктів господарювання [6]. Для цілеспрямованого створення умов у інноваційній сфері держава формує цілі й принципи своєї політики та пріоритети розвитку у цьому напрямі.

Державне регулювання інноваційних процесів у виробництві електротехнічної продукції, що виступає формою реалізації інноваційної політики, являє собою сукупність економічних форм і методів впливу органів державного управління на даний вид діяльності, реалізацію конкретних програм і проектів, замовлень і контрактів інноваційного характеру з метою

розробки та впровадження конкурентоспроможних видів продукції та технологій.

З метою підтримки національного виробника в межах відкритої економіки потрібне дієве стимулювання з боку держави внутрішнього ринку, сприяння освоєнню механізмів енергозбереження та структурної політики, захист високотехнологічного потенціалу та інвестиційного комплексу. Необхідна активна взаємодія держави з приватним сектором економіки з метою прискорення формування і утвердження національного капіталу. Його концентрація повинна бути зосереджена на вирішальних пріоритетах соціально-економічної політики [10].

Існуюча система державного управління науково-технічною та інноваційною діяльністю і механізми її фінансування неспроможні якісно забезпечити комплексне вирішення згаданих вище завдань.

Саме тому, інноваційний розвиток електротехнічної галузі неможливий без ефективного механізму державного регулювання інноваційної діяльності, націленого на виробництво конкурентоспроможної продукції підприємств галузі та розвиток пріоритетних інноваційних технологій. Зазначений механізм повинен забезпечувати першочергову реалізацію високоефективних проектів, що базуються на новітніх досягненнях науково-технічного прогресу у сфері виробництва інноваційної електротехнічної продукції. В основу механізму слід покласти поєднання державного регулювання фундаментальних і пріоритетних прикладних досліджень та фінансової підтримки недержавних організацій інноваційного спрямування. У зв'язку з цим доцільно виділити дві ключові групи суб'єктів регулювання: *державу* в особі органів законодавчої і виконавчої влади та *недержавні організації інноваційного спрямування*.

Роль держави у сфері підтримки інновацій в електротехнічній галузі можна узагальнити наступними позиціями:

- держава сприяє розвитку науки, у тому числі прикладної, і підготовці наукових та інженерних кадрів (основне джерело інноваційних ідей);
- у рамках більшості урядових відомств існують програми, спрямовані на підвищення інноваційної активності галузі;
- державні замовлення, переважно у формі контрактів на проведення НДДКР, забезпечують початковий попит на нововведення, які потім знаходять широке застосування в електротехнічній галузі;
- фіскальні та інші елементи державного регулювання формують стимулюючий вплив зовнішнього середовища;
- держава виступає у ролі посередника в організації ефективної взаємодії академічної та прикладної науки, стимулює кооперацію у сфері науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи електротехнічних підприємств та університетів.

Відносно невисокий рівень витрат на НДДКР національних товаровиробників дає підстави для висновку про обмеженість попиту на наукові розробки з боку реального сектора, внаслідок чого інноваційні процеси в економіці відбуваються у досить обмежених масштабах [10].

Функції державних органів щодо регулювання інновацій визначаються економічною та соціальною роллю держави у сучасному суспільстві. Узагальнюючи думки, викладені у різних джерелах [3,4,6,7], доцільно виділити найважливіші з них: акумулювання коштів на наукові дослідження та інновації; координація інноваційної діяльності; стимулювання інновацій; створення правової бази інноваційних процесів; кадрове забезпечення інновацій; формування науково-інноваційної інфраструктури; регулювання соціальної та екологічної спрямованості інновацій; інституціональне забезпечення інноваційних процесів; підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності; регулювання міжнародних аспектів інноваційних процесів. Наведені функції реалізуються державою через систему органів, діяльність яких спрямована на забезпечення сталого інноваційно-інвестиційного розвитку України [10].

Однією з ефективних форм державного втручання в інноваційну та наукову діяльність є створення за участю держави вузівсько-промислових дослідних центрів. Їх завдання полягає у стимулюванні об'єднання фінансових ресурсів і матеріально-технічної бази промисловості з кваліфікованими кадрами вищих навчальних закладів. Засобами такого стимулювання можуть бути фінансування початкових витрат вузівсько-промислових центрів з коштів державного бюджету; видача підприємствам-учасникам безкоштовних ліцензій на використання розроблених винаходів [3].

На наш погляд доцільно було б також законодавчо встановити можливість створення в Україні інноваційних фондів при академіях наук, науково-дослідних установах, підприємствах за рахунок державного бюджету, відрахувань від власного прибутку (зменшення відсотка податку на прибуток і на додану вартість), пільгового кредитування, датування інноваційної діяльності, спонсорських надходжень від юридичних та фізичних осіб, у тому числі й іноземних, тощо.

Формування фінансових і законодавчих стимулів для підтримки інноваційних технологій і підприємництва у сфері науки й науково-технічної діяльності є найважливішим напрямком державного регулювання в інноваційній сфері. До системи стимулів інноваційного процесу входять комплексно-правові законодавчі норми, а саме: промислове охоронне право приватної та інтелектуальної власності; законодавче закріплення інтелектуальної власності та правове регулювання її використання.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає мету і принципи державної інноваційної політики, головною метою якої визнається створення

соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, виробництва і реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції [1].

Крім того, Закон визначає правові, економічні та організаційні основи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів та направлений на підтримку інноваційної моделі розвитку економіки України. Згідно із Законом, державну підтримку отримують суб'єкти господарювання усіх форм власності, які реалізують в Україні інноваційні проекти, а також підприємства, які мають статус інноваційних [1].

Разом з тим, в Україні відсутня законодавча база, що передбачала б відповідальність за виробництво і продаж неякісної продукції. На український ринок електротехнічної продукції потрапляє значна кількість недоброякісних виробів. Вони знаходять збут через нижчу ціну. Контрабандної продукції особливо багато у західних регіонах України. Виготовляється вона підпільно на устаткуванні, що не передбачене для даних виробів.

Законодавство України не містить також положень, які б дозволили принципово відрізнити інвестиційну діяльність від інноваційної. Внаслідок цього вся «інноваційна діяльність» зводиться до надання переваг певним суб'єктам господарської діяльності на розсуд тієї чи іншої комісії. Внаслідок «багатовекторності» інноваційної діяльності (впровадження досягнень науки, розвиток економіки, створення робочих місць тощо) та неможливості об'єктивного співставлення складових (наприклад, з економічної точки зору більш доцільним може бути закупівля готового імпортного обладнання замість розробки українського), необхідним вбачається створення системи окремих конкретизованих цілей інноваційної діяльності з встановлення окремих підходів до кожної з цілей. Прикладом таких заходів може бути створення малих підприємств безпосередньо науковцями, технологічне оновлення базових галузей чи підвищення української частки доданої вартості експортної продукції, що виготовляється з сировини, яка не відновлюється. Обов'язковою складовою інноваційної діяльності має стати державна підтримка госпрозрахункових робіт, які є практично єдиним реальним механізмом впровадження досягнень науки у виробництво.

Однією з найважливіших передумов ефективного розвитку інноваційної діяльності є її достатнє і своєчасне фінансово-кредитне забезпечення, починаючи від фундаментальних досліджень і закінчуючи комерціалізацією конкретних інновацій. Не маючи фінансових резервів для прямого фінансування створення і функціонування організацій інноваційного спрямування, хоча б на першому етапі, держава шляхом різних податкових,

кредитних та інших пільг повинна давати можливість сформувати початковий капітал і розвиватись, використовуючи власний інноваційний та інвестиційний потенціал [9].

Зі зростанням конкурентної боротьби доцільним стає прискорення взаємоузгодженого розвитку державних наукових програм з інноваційним підприємництвом, вкладання коштів у менш наукоємні проекти, які швидше впроваджуються у виробництво. І тут, звичайно, першочерговим завданням є заохочення інноваційних проектів приватних і державних підприємств та організацій. В першу чергу – це створення пільгових умов для організацій та установ, що розробляють і впроваджують прогресивну техніку й технології, здійснюють науково-дослідну діяльність. Нові знання мають стати товарами й послугами у сфері виробництва. А для цього необхідне пільгове оподаткування, пільгове кредитування, пільгове інвестування, пільгове страхування тощо. Тому, одним з основних механізмів державної підтримки інноваційної діяльності в Україні є фіскальна політика і податкові пільги. Підприємці реалізують інноваційні процеси з метою одержання більшого прибутку. Схильність до підприємництва в цілому, і інноваційного зокрема, регулюється рівнем оподаткування прибутку [10]. Ілюструючи цю думку, угорський економіст Б. Санто приводить наступну залежність, що враховується Міністерством промисловості Швеції: «Якщо розмір податку на прибуток варіює між 0 й 25%, то схильність до підприємництва швидко зменшується, якщо ж податок досягає 50% від прибутку, то схильність до інновацій і пов'язаних з ними капіталовкладень практично зникає» [8].

Податкові пільги – один з найпоширеніших методів непрямого регулювання у світі. Вони забезпечують не тільки вирішення окремих економічних завдань, але й зростання конкурентоспроможності національної економіки, залучення приватного капіталу в сферу науки й техніки.

Норми щодо пільг з оподаткування, передбачені Законом України «Про інноваційну діяльність» [1], розповсюджуються на суб'єкти інноваційної діяльності, інноваційні проекти, зареєстровані відповідним чином центральним органом виконавчої влади з питань інноваційної діяльності.

Ще одним важливим інструментом непрямого регулювання інноваційної діяльності у розвинених країнах є податковий кредит, суть якого полягає в тому, що він дозволяє промисловим підприємствам зменшити вже існуючий податок на прибуток на величину, рівну певному відсотку від понесених кваліфікованих витрат на інновації. Використовуючи як важіль стимулювання податковий кредит, держава не тільки заохочує інноваційну активність, але й діє як інвестор, що оцінює довгострокові наслідки застосування податкового кредиту. Таким чином, відбувається гарантування майбутніх бюджетних надходжень від підприємств і перенесення державного ризику неотримання вкладень державних коштів на приватний сектор [5].

Відстрочка оподатковування застосовується для вирішення проблем, що виникають у компаній, які витрачають кошти на проведення винахідницьких робіт і придбання необхідного для цього устаткування. Законодавство багатьох розвинених країн передбачає перенесення податкових пільг у подібних випадках на майбутні періоди (до 10 років, залежно від типу здійснюваних інвестицій). Застосування податкових відстрочок пов'язано, насамперед, із циклічністю розвитку ринкової економічної системи, що припускає послідовну зміну підйомів і спадів кон'юнктури.

Висновки. Узагальнюючи сукупність непрямих методів, що використовуються у державній інноваційній політиці, націлених, з одного боку, на стимулювання самих інноваційних процесів, а з іншого – на створення сприятливого загальногосподарського й соціально-політичного клімату для новаторської діяльності, слід виділити їх переваги, які можна сформулювати у такий спосіб:

- забезпечують автономність приватного сектора і його економічну відповідальність за вибір напрямків розробок та їх реалізацію;
- не створюють штучно підтримуваного державою ринку інновацій і знань, які не завжди ефективні;
- реалізація непрямих методів менш перевантажена бюрократичними перешкодами розвитку інноваційної діяльності, ніж прямі методи;
- одержувані компаніями пільги є результатом їх власних зусиль;
- забезпечують єдиний підхід до стимулювання інноваційної діяльності у різних секторах економіки.

Науковою новизною дослідження є оптимізація напрямків державного регулювання інноваційної діяльності у сфері виробництва конкурентоспроможної продукції підприємств електротехнічної галузі. Слід зазначити, що інноваційна діяльність, незважаючи на високоризиковий характер, є неодмінним елементом розвитку галузі, умовою її життєстійкості та динамічності. Однак, ринок самостійно не може вирішити проблему довгострокових ризикових інвестицій для впровадження інновацій в галузь, тому ці функції повинна взяти на себе держава. Досвід державного регулювання технологічно розвинених країн світу (Японії, США, Великобританії, Китаю) показав, що їхній економічний успіх обумовлений стимулюванням інноваційного попиту в промисловості, створенням економіки інноваційного типу.

Рух до технологічного зрушення неможливий без створення відповідних організаційних інститутів, що сприяють активізації комерціалізації нововведень, стимулюють конкуренцію між підприємствами. Але побудова цілісної інноваційної системи країни вимагає створення ефективного механізму державної підтримки інноваційної діяльності, особливо у стратегічно важливих галузях, і зокрема у електротехнічній. Саме тому

потреба розробки нових підходів, що ґрунтуються на наявному інноваційному потенціалі галузі, є виключно високою і зростатиме у подальшому.

Література:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04 липня 2002 року, №40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №36. – С. 882-892.
2. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2004 року, №433-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – №5. – С. 15-18.
3. Герасимчук В.Г. Фінансування програм інноваційного розвитку / В.Г. Герасимчук // Наукові записки. Серія «Економіка»: 36. наук. пр. – Острог: Видавництво Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – Вип. 19, – С. 305–310.
4. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегія управління // А.В. Гриньов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 308 с.
5. Государственная поддержка инноваций / «Инвестгазета» №37, 03-09 октября 2011.
6. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / Л.І. Антошкіна, Н.М. Бабіч, В.Ф. Беседін та ін.; Науково – дослідний економічний ін-т Міністерства економіки. – К., 2005. – 410 с.
7. Самойлик К. Формування національної інноваційної системи України потребує державної уваги / К. Самойлик // Голос України. – 2007. – 11 серпня.
8. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. – М.: Прогресс, 1990. – 410 с.
9. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г.О.Андрощук, І.Б.Жиляєв, Б.Г.Чижевський, М.М.Шевченко. – К.: Парламентське вид-во., 2009. – 632 с. ISBN 978-966-611-724-6.
10. Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України: [колективна наук. моногр. / О.А. Кириченко (наук.ред.)]. — К.: НАУ, 2008. — 252 с.